

Lise Öğrencilerinde Öznel Mutluluk, Suçluluk ve Utancın Yordayıcısı Olarak Siber Zorbalık

Bülent DİLMAÇ¹ Ceylan ÖZKAN²

Öz

Araştırmanın amacı ergenlerin siber zorbalık, öznel mutluluk, suçluluk ve utanç düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Araştırmanın çalışma evrenini İstanbul'un farklı ilçelerinde eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem bireyler içerisinde tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiş, 350'si kız 270'i erkek 620 bireyden oluşmaktadır. Araştırmada ergenlerin siber zorbalık, öznel iyi oluş ve utanç ve suçluluk düzeyleri arasındaki ilişkileri ortaya koymak için Yapısal Eşitlik Modeli, AMOS 16 sürümü kullanılmıştır. Araştırmada gerekli verilerin toplanması için Kişisel Bilgi Formu, siber zorbalık düzeylerini belirlemek için 'Siber Zorbalık Ölçeği', mutluluk düzeylerini ölçmek için 'Öznel Mutluluk Ölçeği', Suçluluk ve utanç duygularını ölçmek için ise 'Suçluluk ve Utanç Ölçeği' kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular ışığında, öznel mutluluk, suçluluk ve utanç arasında negatif yönlü bir ilişki görülmüştür. Suçluluk ve utanç düzeyi arttıkça öznel mutluluk düzeyi azalmaktadır. Siber zorbalık ile öznel mutluluk arasındaki ilişki anlamda negatif yönlü bir ilişki görülmüştür. Bireyin siber zorbalık davranışlarının öznel mutluluk düzeyi ile ters orantı gösterdiği görülmektedir. Siber zorbalık davranışlarında bulunan kişilerin öznel mutluluğunda azalma görülmektedir. Suçluluk ve utanç ile siber zorbalık arasında ilişki anlamda pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Zorbalık, Siber Zorbalık, Öznel Mutluluk, Suçluluk, Utanç

Abstract

The aim of this study is to investigate the relationships between subjective happiness, cyber mobbing, guiltiness, and shame levels of adolescents. Population of the research consists of high school students at the high schools at different districts of Istanbul between 2017 and 2018. Study group includes a total of 620 individuals as 350 females and 270 males, who are selected by random sampling method among these individuals. In the present study, the predictive relationships between cyber mobbing, subjective well-being and shame and guiltiness of adolescents are analyzed by using the AMOS 16 Program according to the "Structural Equation Model". In order to collect the required data in the study; Personal Data Form, "Cyber Mobbing Scale" for determining the cyber mobbing levels, "Subjective Happiness Scale" for measuring the happiness levels, and "Guiltiness and Shame Scale" for measuring the guiltiness and shame feelings are used. According to the findings obtained from the study, a significant negative correlation is found between guiltiness and shame, and subjective happiness. As the level of guiltiness and shame increases, the level of subjective happiness decreases. There is also a significant negative correlation between cyber mobbing and subjective happiness. It is observed that there is an inverse proportion between the individual's cyber mobbing behaviors and the subjective happiness level. A decrease is seen in the level of subjective happiness of the individuals showing cyber mobbing behaviors. There is a significant positive correlation between guiltiness and shame, and cyber mobbing. The feeling of guiltiness and shame have proportional levels with cyber mobbing. When one increases, the other also increases.

Keywords: Mobbing, Cyber Mobbing, Subjective Happiness, Guiltiness, Shame.

¹ Bülent Dilmaç, Profesör, Necmettin Erbakan Üniversitesi ve bulentdilmac@gmail.com

² Ceylan Özkan, Uzman Psikolojik Danışman, Birikim Koleji ve ceylan_basak@hotmail.com

Giriş

İnternet ortamında hayatımızı kolaylaştıracak birçok uygulama bize eşlik etmektedir. İnternet üzerinden yapılan alışverişler, gün içerisinde yapmamız gereken banka işlemleri vb. uygulamalar birçok yönden avantaj sağlamaktadır. Bu kolaylıklar bizlere dezavantajlarını da birlikte getirmektedir. İnternet kullanım yaş oranının düşmesiyle yetişkinler kadar çocuk ve ergenlerde bu risklerin içerisinde değerlendirilir. Bu durum çevrimiçi riskleri de beraberinde getirmektedir.

Günümüzde teknoloji hayatımızın önemli bir parçası haline gelmektedir. İnternetin birçok alanında kullanımı yaygınlaşmaktadır. İnternetin yaygınlaşması hayat tarzımızı, arkadaş ilişkilerimizi, eylemlerimizi, alışveriş alışkanlıklarımızı değiştirmektedir (Peker ve Yaman , 2012). İnternetin ev ve iş ortamlarımıza girmesi içerdiği farklı etkinliklerin yanında ulaşımının kolay olmasından dolayı problemleri de beraberinde getirmiştir (Günüç ve Kayri, 2010). İnternet ortamına kolaylıkla bilgi yüklenmesi ve güvensiz bilginin çoğalması internet bağımlılığı, siber zorbalık gibi problemlere sebep olmaktadır (Gencer, 2017).

Dursun ve Akbulut (2011)'a göre teknolojinin gençler üzerindeki etkileri araştırılmış ve bazı farklı görüşler ortaya atılmıştır. Özellikle kitle iletişim araçlarının etkileri araştırıldığında sonuçların birbirini destekler niteliktedir. İnternet ve teknolojinin bireylerin bilişsel ve davranışsal gelişimine dezavantaj sağladığını ileri sürerken, avantajlarını da dile getirmişlerdir. İnternetin sosyal hayatı sanal ortama taşıması sebebiyle gerçek dünyadaki bireylerin ruh hallerinin de internet ortamına aktarılmasına sebep olmuştur. Bilgi ve iletişimde farklı noktaya gelmesiyle daha avantajlı ortam sunmasıyla beraber zorbaca davranışlar sergileyen kişilere yeni zemin oluşturmaktadır (Akt: Özbay, 2013).

Dikmen ve Çağlar (2015) siber zorbalığın geleneksel zorbalığın farklı bir boyutu olabileceği belirtmiştir. Siber zorbalık geleneksel zorbalıkla farklı durumlar taşıdığını göstermektedir. Siber zorbalığın teknoloji kullanarak yapıldığı için geleneksel zorbalıktan ayrıldığını öne sürmektedir.

Turan (2013) siber zorbalık yapan kişiler internet ortamında kimliklerini saklamaları sebebiyle karşısındaki muhatapların özgüvenlerini zedelemektedirler. Siber zorbalık bireylere olan zararları düşünüldüğünde sadece psikolojik boyutuyla değil toplumsal boyutuyla da incelenmesi gereken bir konudur.

Çetin, Eroğlu, Peker, Akbaba ve Pepsoy (2016), bireyin düşük empati düzeyine, benlik kurgusunun (Çetin, Eroğlu, Peker, Akbaba ve Pepsoy, 2016), siber zorbalığı etkilediği görülmektedir. Siber zorbalığı daha bütüncül düşünüp bir teoriye bağlamak gerekir. Kokkinos, Antoniadou ve Markos (2014) teoriye bağlanmadığı zaman siber zorbalık konusunun karanlık kalabilen tarafları olabileceğine dikkat çekmektedir. Bu yüzden en uygun teorinin pozitif psikoloji olabileceği kabul edilmektedir (Akt: Padır, Eroğlu ve Çalışkan, 2015). Bireyin iyi olması, uyum sağlaması ve durumlarla

ilgili başa çıkmak gibi konulara dikkat çeken pozitif psikoloji en dikkat ettiği konu öznel mutluluktur (Lyubomirsky, King ve Diener, 2005).

İnsanların mutluluğun peşinden koşması ve arzu etmesi güzel bir hayat için ön koşuldur. Bireyler için olmazsa olmaz hayat idealidir. İnsanlar genelde mutlu olmak isterler ama bunun için pek de bir şey yapmaya çalışmazlar. (Türkdoğan, 2010).

Mutluluk kavramı ilk çağlara kadar uzanmaktadır. Aristo mutluluk insanların arayışta olduğu bir kavramdır diye yorumlar. Platon mutluluğa ulaşmanın yolunu erdemini kendisi olduğunu söyler. Sokrates insanın varlığının nihai amacının mutluluk olduğunu söyler (Gökberk, 1996). Farabi'ye göre ise mutluluk tecrübeli bir insan olmanın sonucu olduğunu söyler (Özgen, 2005).

Mutluluk ulaşılması hayal edilen bir kavramdır. İnsanlık tarihinden bu yana mutluluğa ulaşmak için araştırmalar yapmışlardır. Mutluluk araştırmalarını yapan kişiler mutluluğu bulmak için nasıl elde ederiz ve nedir soruları üzerinde durmuşlardır (Acaboğa, 2007).

Lyubomirsky ve Lepper (1999) mutluluk kavramını kişiden kişiye değişen bir kavram olduğunu dile getirmişlerdir. Mutluluğu açıklamak için öznel mutluluk teorisi geliştirmişlerdir (Akt: Padır, vd., 2015).

Öznel mutluluk alt maddeleri hoş duygulanım, yaşam doyumu, yaşam alanları ve hoş olmayan duygulanımdır. Öznel mutluluğu yüksek çıkan bireylerin hoş duygulanımı daha fazla görülmektedir. Kendine yönelik algısı olumlu olmaktadır (Dost, 2005).

Çocuk ve ergen hayatına baktığımızda yetişkinin hayatındaki öznel iyi oluş kavramındaki üç alt maddenin de önemli olduğu görülmektedir (Myers ve Diener, 1995). Ergenlik insanların hayatlarında bir geçiş dönemi olarak görülmektedir. Ne tam yetişkindir ne de çocuk arada bir dönemdir. Bu dönemde bireyin her yönden gelişimi söz konusudur. Bedensel değişimler, psikolojik değişimler, zihinsel değişim ve sosyal değişimler olarak görülmektedir. Bu dönemde değişimleri atlatırken olaylara, durumlara bakış açısı hayatını bütünüyle etkileyecektir. Bu aşamanın olumlu oluşu çok önemlidir. Geçiş aşamasında ergen olaylara nasıl bakıyor? Arkadaşlık ilişkileri ne yönde ilerliyor? Kişiliği bakış açılarından etkileniyor mu? Bu gibi soruları olumlu atlatabilmesi öznel mutluluk için önem niteliği taşımaktadır. Ailesiyle kurduğu bağ, akranlarıyla ilişkileri ergenlik dönemi için önem arz etmektedir (Eken, 2010).

Ergenlik döneminde kişi kimlik oluştururken toplumun kurallarıyla karşılaşır. Sosyal değerlerden olan suçluluk ve utanç bireyin kişiliğini ve eylemlerinde etkili duygulardır (Cüceloğlu, 1991).

Tagney ve Salovey'e (2000) göre suçluluk ve utanç duyguları sosyal hayatta şekillenir, insan ilişkileriyle birlikte tecrübe kazanılır. Bireylerin davranışlarının ahlaka uygun olarak sürdürülmesini sağlar. İstenilmeyen davranışlar toplum tarafından engellenir (Dinçer, 2013).

Greenberg (2002), insanların amacı hayatta kalabilmek için gerekli önlemleri alabilmektir. İnsanların hayatları risk altına girdiği zaman beyinleri bazı bölümlerinde korku ve öfke duyguları üretmeye başlar. Bu bilişsel kapasitedeki artış kişinin pişmanlık, suçluluk, utanç, aşk, merhamet gibi duyguların yaşanmasını sağlar (Dağkurs, 2015).

Suçluluk ve utanç üzerine tanımlamalar kurama veya kültüre göre farklılık göstermektedir. İlk incelendiklerinde bir arada değerlendirilirken, günümüzde ayrı kavramlar şeklinde değerlendirilmektedir (Dinçer, 2013).

Barett (1995), suçluluk ve utanç duygularının toplumun düzeninin sağlanması adına gerekli olduğu belirtilmektedir. Toplumun kuralları dışına çıkıldığı takdirde kendini değerlendirme ve toplumdaki uzaklaşma gibi durumlar yaşaması utanç duygusuna işaret etmektedir (Dağkurs, 2015).

Teknoloji hayatımızın büyük çoğunluğunu kapsamaktadır. İnsanların iletişim aracı olarak sıklıkla başvurduğu teknoloji olumlu olduğu kadar olumsuz deneyimler de içermektedir. Ergenlerin birbirine yaptıkları zorbalıklar ergenler üzerinde telafi edilmeyecek zararlar vermektedir. Suçluluk, utanç ve öznel mutluluk gibi insani duyguların siber zorbalığa etkisini ortaya koymak, araştırmacıların siber zorbalığı anlamalarına ve çözümlenmelerine ışık tutacaktır. Bu konuyla ilgili araştırmalar yetersiz olduğundan dolayı bu alandaki problemlere çözüm getirilmesini kısıtlamaktadır. Siber zorbalık, öznel mutluluk, suçluluk ve utanç arasındaki ilişkilerin bazı değişkenler açısından incelenmesi araştırmacılara, öğretmenlere, ailelere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı; lise öğrencilerinde siber zorbalığın yordayıcıları olarak suçluluk, utanç ve öznel mutluluk değişkenleriyle incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma evreni ve çalışma grubu, veri toplama araçları, toplanan verilerin istatistiksel değerlendirilmesi ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma evrenini 2017-2018 yılındaki İstanbul'un farklı ilçelerinde yer alan liselerde öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Çalışma grubu ise, 350'si kız 270'i erkek 620 bireyden oluşmaktadır.

Araştırmanın Modeli

Araştırmada, ergenlerin siber zorbalık, öznel iyi oluş, suçluluk ve utanç arasındaki korelasyonu bulmak için araştırma yapılmıştır.

Araştırmamızda genel tarama modelinin ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Evren hakkında bilgi edinmek için ya evrenin tümünü ya da alınan örneklem üzerinden yapılan tarama çalışmasıdır. İlişkisel tarama modeli iki ve üstü değişkenler arasında değişim veya değişimin derecesini belirlemek için kullanılan modeldir (Karasar, 2008).

Veri Toplama Araçları

Öznel Mutluluk Ölçeği: Akın ve Satıcı, (2011) tarafından geliştirilmiştir. Yapı geçerliği için ölçeğin orijinal yapısının doğrulanması amacıyla DFA uygulanmıştır. Yapılan DFA'da elde edilen uyum indeksleri incelenmiş ve Ki-kare değerinin ($\chi^2/df=0.71$, $p=0.49193$) anlamlı olduğu görülmüştür. Uyum indeksi değerleri ise RMSEA=.000, NFI=.99, CFI=1.00, IFI=1.00, RFI=.98, GFI=1.00, AGFI=.99 ve SRMR=.015 olarak bulunmuştur. Maddelerin faktör yükleri .34 ile .84 arasında sıralanmaktadır. Ölçeğin uyum geçerliği için algılanan sosyal destek ölçeği arasındaki ilişkiler hesaplanmış ve öznel mutluluk, özel ($r=.13$), aile ($r=.21$), arkadaş ($r=.25$) ve toplam sosyal destek ($r=.25$) ile pozitif ($r=.35$) ilişkili bulunmuştur. Öznel Mutluluk Ölçeği'nin güvenirlik analizlerinde iç tutarlılık Cronbach α güvenirlik katsayısı .86 olarak bulunmuştur. Ölçeğin madde-test korelasyonlarının ise .55 ile .76 arasında sıralandığı görülmüştür.

Siber Zorbalık Ölçeği: Öğrencilerin siber zorbalıklarının belirlemek amacıyla Arıca, Tanrıku ve Kınay (2012-1) tarafından geliştirilen Siber Zorbalık Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, 24 maddeden oluşmakta olup dördü (Hiçbir Zaman, Bazen, Çoğu Zaman, Her Zaman) skala üzerinden yanıtlanmaktadır. "Hiçbir Zaman" bir puan olarak, "Her Zaman" yanıtı ise dört puan olarak değerlendirilmektedir. Böylece ölçekten alınabilecek en düşük puan 24, en yüksek puan ise 96 olmaktadır. Puanların yükselmesi siber zorbalığın yüksekliğine işaret etmektedir. Ölçek tek faktörlüdür. Bu tek faktör 12.139'luk bir özdeğer ile toplam varyansın %50.58'ini açıklamaktadır.

Suçluluk ve Utanç Ölçeği: Suçluluk ve utanç ölçeği (SUTÖ), Nesrin H. Şahin ve Nail Şahin tarafından 1992 yılında geliştirilmiştir. Bu ölçek yetişkinlere ve ergenlere uygulanabilmektedir. Ölçek üst, orta ve alt sosyo- ekonomik düzeylerden 263 kız 277 erkek olmak üzere toplamda 540 lise ve üniversite öğrencisi üzerinden veriler alınmıştır. Suçluluk ve utanç ölçeği bir ana ve iki ön çalışma neticesinde oluşturulmuştur. İlk ön çalışmada, 100 öğrenciye, Johnson ve Noel'in iki açık uçlu sorusuyla ve 28 madde uygulanmıştır. Suçluluk ve utanç duygularını yaşamadıkları 36 durum belirlenmiştir. İkinci ana çalışmada ise 311 öğrenciden yararlanılmıştır. Oransal olarak suçluluk ve utanç alt boyutlarından en çok işaretlenen 24 maddelik ölçek oluşturulmuştur. Geliştirilen 24 maddenin 12 tanesi suçluluk (3,

6, 7, 11, 12, 14, 16, 17, 21, 22, 23, 24.sorular), diğer 12 soru ise utanç (1, 2, 4, 5, 8, 9, 10, 13, 15, 18, 19, 20. Sorular) oluşturmaktadır.

İşlem

Araştırmada ergenlerin siber zorbalık, öznel iyi oluş ve utanç ve suçluluk arasındaki yordayıcı ilişkileri ortaya koymak için Yapısal Eşitlik Modeli, AMOS 16 sürümü kullanılmıştır. Bu program yapılan araştırmada gözlenen verileri ve örtük değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koymak için kullanılan programdır. Araştırmada gerekli verilerin toplanması için, Kişisel Bilgi Formu, siber zorbalık düzeylerini belirlemek için 'Siber Zorbalık Ölçeği', mutluluk düzeylerini ölçmek için 'Öznel Mutluluk Ölçeği', Suçluluk ve utanç duygularını ölçmek için ise 'Suçluluk ve Utanç Ölçeği' kullanılmıştır.

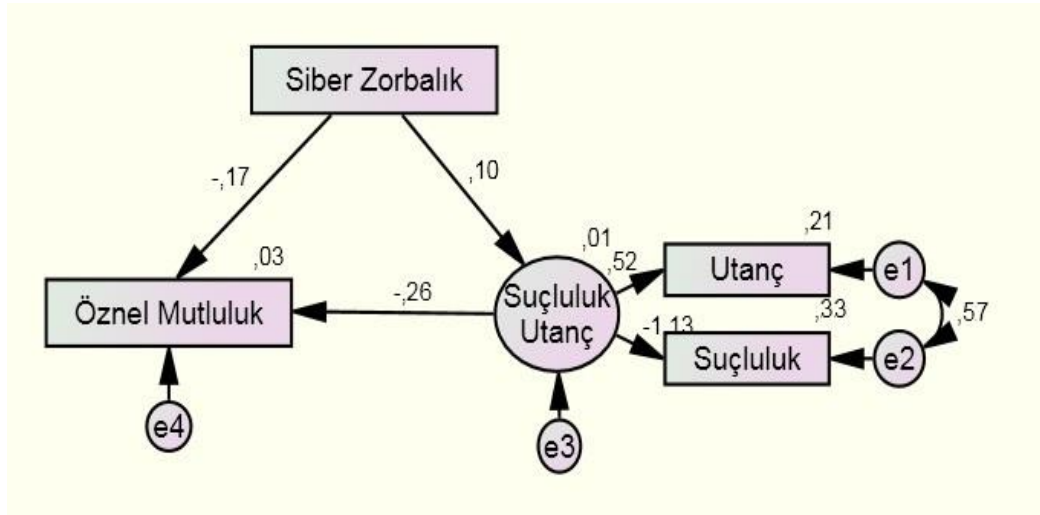
Bulgular

Elde edilen son modelde ($\chi^2/sd = 2.95$ $p < .001$) bir exogenous, (siber zorbalık) üç endogenous (öznel mutluluk, suçluluk ve utanç) veri yer almaktadır. Modelde gösterilen yolların her biri istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. The Bentler-Bonett normed fit index (NFI), The Tucker-Lewis coefficient fit index (TLI) ve diğer uyum indeksleri modelin oldukça iyi uyumlu olduğunu göstermiştir (Tablo 1). Modelde yer alan endogenous verileri arasındaki iki yönlü korelasyonların her biri yüksek değerlere sahiptir ve istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 1. Yapısal Eşitlik Modelinin Uyumuna İlişkin İstatistiksel Değerler

<i>Ölçüm</i>	<i>İyi Uyum</i>	<i>Kabul Edilebilir Uyum</i>	<i>Modelin Uyum İndeksi Değerleri</i>
(χ^2/sd)	≤ 3	$\leq 4-5$	2.95
RMSEA	≤ 0.05	0.06-0.08	0.07
SRMR	≤ 0.05	0.06-0.08	0.06
NFI	≥ 0.95	0.94-0.90	0.95
CFI	≥ 0.97	≥ 0.95	0.96
GFI	≥ 0.90	0.89-0.85	0.95
AGFI	≥ 0.90	0.89-0.85	0.90
TLI	≥ 0.95	0.94-0.90	0.90

Tablo 1'de yer alan uyum değerleri incelendiğinde, χ^2/sd 2.95, RMSEA = 0.07, SRMR = 0.06, NFI = 0.95, CFI = 0.96, GFI = 0.95, AGFI = 0.90 ve TLI = 0.90, olarak bulunmuştur. Genel olarak, modelin istenen düzeyde uyum değerlerine sahip olduğu anlaşılmaktadır (Bollen, 1989; Browne ve Cudeck, 1993; Byrne, 2010; Hu ve Bentler, 1999; Kline, 2011; Tanaka ve Huba, 1985). Test edilen tek faktörlü model Şekil 1'de gösterilmiştir. Modelde gösterilen tüm yollar 0.001 düzeyinde anlamlıdır.

Şekil 1. Modele İlişkin Yol Analizi

Tablo 2. Ergenleri Sanal Zorbalık, Öznel Mutluluk, Suçluluk ve Utanç Arasındaki Asımdaki Yordayıcı İlişkilerine Yönelik Model

Yordayıcı Değişken	Bağımlı Değişken	Toplam Etki	Doğrudan Etki	Dolaylı Etki	Standart Hata	Kritik Değer
Siber Zorbalık	Öznel Mutluluk	-0.17	-0.10	0	0.10	-4.44*
Siber Zorbalık	Suçluluk ve Utanç	0.10	0.10	0	0.07	3.34*
Suçluluk ve Utanç	Öznel Mutluluk	-0.26	-0.26	0	0.12	-3.88*

^a Toplam etki = Doğrudan etki + Dolaylı etki, * $p < 0.01$, ** $p < 0.05$.

Şekildeki model incelendiğinde, öznel mutluluğu etkileyen önemli bağımsız değişkenin ($t = -4.44$, $p < 0.01$) suçluluk ve utanç değişkeni olduğu görülmektedir. Bu faktöre ilişkin bağlantı katsayı değeri $\beta = -0.26$ olarak bulunmuştur. Ergenlerin suçluluk ve utanç ile öznel mutlulukları arasındaki yordayıcı ilişkileri incelendiğinde, negatif yönlü doğrusal bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Başka bir ifadeyle elde edilen bulgular, ergenlerin suçluluk ve utanç düzeyleri arttıkça öznel mutluluk düzeyinin azalacağını ortaya koymaktadır.

Modelde öznel mutluluğu etkileyen ikinci önemli bağımsız değişkenin ($t = 3.34$, $p < 0.01$) siber zorbalık değişkeni olduğu görülmektedir. Bu faktöre ilişkin bağlantı katsayı değeri $\beta = -0.17$ olarak belirlenmiştir. Ergenlerin siber zorbalık düzeyleri ile öznel mutlulukları arasındaki yordayıcı ilişkileri incelendiğinde, negatif yönlü doğrusal bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Başka bir ifadeyle elde edilen bulgular, ergenlerin siber zorbalık düzeyleri değerlerinin artmasıyla, öznel mutluluk düzeylerinin de azalacağını ortaya koymaktadır.

Ayrıca, test edilen modelde suçluluk ve utanç etkileyen önemli değişkenin ($t = 3.34$, $p < 0.01$) siber zorbalık değişkeni olduğu görülmektedir. Bu faktöre ilişkin bağlantı katsayı değeri $\beta = 0.10$ olarak

belirlenmiştir. Ergenlerin siber zorbalıkları ile suçluluk ve utanç değişkenleri arasındaki yordayıcı ilişkileri incelendiğinde, pozitif yönlü doğrusal bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Başka bir ifadeyle elde edilen bulgular, ergenlerin siber zorbalık düzeylerinin artmasıyla suçluluk ve utanç düzeylerinin de artacağını ortaya koymaktadır.

Tartışma

Bu bölümde ergenlerin siber zorbalığın yordayıcıları olarak suçluluk, utanç, öznel mutluluk değerleri açısından değişiklik olup olmadığı incelenip tartışması ve yorumlanması yapılmıştır.

İnternet ortamında yaşanan olumsuz deneyimler siber zorbalığın araştırma ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. İnsani duygularından olan suçluluk, utanç ve öznel mutluluk araştırma sürecine dâhil edilmesinin siber zorbalığın analiz edilmesini kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte sosyal hayat internet ortamına taşınmıştır. İletişimin sanal ortamda yaşanmasıyla birlikte problemlerde insanlar tarafından internet ortamında çözülmeye çalışılmaktadır. Farkındalık oluşturma ve ergenler arasında kendini üstün gösterme adına, birtakım özelliklerini arkadaş ortamında ilgi görmek için kullandıkları görülmektedir (Özdemir, 2015). Ergenlik insanların hassas ve bir o kadar sonraki hayatını etkileyen çok önemli bir dönemdir. Değişimlerin olmasından dolayı kişi birçok açıdan sıkıntılar yaşayabilmektedir. Bu dönem içinde birey inatçılık, kararsızlık, unutkanlık gibi davranışlar sergiler. Siber zorbalık konusu üzerine araştırmalar göstermektedir ki ergenler bu dönem içinde yoğun suçluluk ve utanç duygusu yaşamaktadırlar. Araştırmalarda okul dönemleri içinde ilkökul yılları siber zorbalığın en az olduğu dönem olarak görülmektedir. Ortaokul yılları ise siber zorbalığın artışının en yüksek olduğu dönemdir (Beale ve Hall, 2007). Başka bir araştırma bu araştırmayı doğrular niteliktedir. Ergenlik döneminde olan öğrencilerin zorbalık yapmaya yöneldiklerini tespit etmişlerdir (Smith ve diğerleri, 2008).

Araştırılan konunun bulgularına göre; suçluluk ve utanç ile siber zorbalık arasındaki anlamsal ilişkiler incelendiğinde pozitif yönlü ilişki olduğu görülmektedir. Arıcağ (2009); Dilmaç (2009); Batmaz ve Ayas (2013); Dilber (2013) araştırmalarında benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Suçluluk ve utancın siber zorbalıkla anlamsal olarak ilişkili olduğu görülmüştür. Bu sonuçla paralel olarak siber zorbalık yapan bireylerde negatif duygulardan olan intikam (Dilber, 2013), öfke (Arıcağ, 2009), saldırganlık (Dilmaç, 2009) gibi duygularını yaşarken suçluluk duygusu hissetmemeleri siber zorbalığı artıran sebep olarak değerlendirilebilir (Peker, 2015b).

Siber zorbalığın, suçluluk duygusuyla negatif yönde, utanç duygusuyla ile de pozitif yönde bir ilişki vardır. Bu bulgular siber zorbalığı farklı açılardan değerlendirmemiz için önemli görülmektedir. Siber zorbalığın yaygınlaşmasının sebepleri arasında mağdur kişiyle yüz yüze iletişim kuramamasıyla bağlantılı görülmektedir. Kişi internet ortamında zorbalık yaptığına geleneksel

zorbalıktan farklı şekilde davranışı gerçekleştirmiş olur. Kendini saklayabilir ve yaşanan durum için suçluluk duygusu yaşamamasına neden olmaktadır (Dilber, 2013).

Den Hamer ve Konjin (2016) araştırmalarında siber zorbalığı azaltmanın başka yolları arandığında öfke yönetiminde kullanılacak suçluluk ve utanç karşılıklarına çıkmaktadır. Öfke yönetimini olumlu ve olumsuz olarak yapılabileceğini öne sürmüşlerdir. Olumsuz olarak öfke yönetiminde kişi karşı tarafı suçlar ve olayı sürekli zihninde canlandırır. Olumlu olarak öfke yönetimi ise olayı kabullenip “Bundan nasıl ders çıkarabilirim?” Düşüncesi hâkimdir (Akt: Yiğit ve Seferoğlu, 2017).

Ergenlik döneminde bireyin duyguları anlamasının (Dilmaç, 2009) siber zorbalığı olumsuz etkilemektedir. Teknolojiyle birlikte kurulan iletişimde duyguları anlamının zor olduğundan dolayı bireyin bu alanı geliştirememesine yol açtığı görülmektedir (Peker, Ada ve Eroğlu, 2012).

Arıca (2009) ve Dilmaç'ın (2009) araştırmalarına göre bireylerin suçluluk, üzüntü gibi negatif duygularının artmasıyla birlikte siber zorbalıkta da artış olacağı görülmektedir (Peker, 2015a).

Suçluluk ve utanç konusunun cinsiyet araştırmalarında kadınların suçluluk duygusu puanlarının erkeklere oranla daha fazla görülmüştür. Bu durumun kadınların üzerinde hissettikleri toplum baskısından olduğu düşünülmektedir (Dağkurs, 2015).

Araştırmamızı dolaylı yoldan etkileyen başka bir araştırmada, öğrenciler disiplin cezası alma durumlarında suçluluk ve utanç duygusunda değişimler görülmektedir. Disiplin cezası alan öğrencilerden psikolojik gerginlik kişinin suçluluk duymasına neden olmaktadır. Bu da suçluluk duygusu seviyesini artırmaktadır (Karataş, 2008). Araştırmamızda siber zorbalık ve öznel mutluluk ilişkisi araştırıldığında negatif korelasyon olduğu görülmektedir. Siber zorbalık arttıkça öznel mutluluk düzeyi azalmaktadır. Araştırma sonuçlarını destekleyen başka bir araştırma ise Padır, vd., (2015)' nin yaptığı araştırmadır. Araştırma da siber zorbalık ve öznel mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Siber zorbalık öznel mutluluğu negatif yönde etkilemektedir. Öznel mutluluk düzeyi arttıkça bireyde olumlu duygulanım (Diener ve Seligman, 2002; Akın ve Akın, 2015), kendilerini pozitif şekilde değerlendirdiklerini (Suh, Diener, Oishi ve Triandis, 1998; Doğan, Sapmaz ve Çötök, 2013) ve kendini kontrol etme düzeyinin (Larson, 1989) daha yüksek olduğu görülmektedir. Öznel iyi oluş düzeyinin artışı siber mağduriyet ve zorbalığı azaltabilmektedir (Padır, vd., 2015).

Öznel mutluluk düzeyi yüksek kişilerin pozitif olaylar yaşadıklarında daha olumlu şekilde yorumladıkları ve negatif duygular yaşadıklarında üstesinden daha hızlı geldikleri görülmektedir (Seidnitz, Wyer ve Diener, 1997). Araştırmamızı dolaylı yoldan ilgilendiren başka bir araştırma da ise Çevrimiçi oyun bağımlılık ile yalnızlık ve depresyon arasındaki ilişkinin araştırmasıdır. Araştırma sonuçlarına göre oyun bağımlılıklarıyla, kendilerini mutsuz ve depresif hissetmeleri arasında anlamlı

yönde ilişki bulunmuştur (Akt: Yılmaz ve Karaoğlan-Yılmaz, 2018). Odabaş (2016) araştırmasına göre çevrimiçi oyun bağımlılığının öznel mutluluk düzeyiyle negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Siber mağduriyet yaşayan öğrencilerin yaşadıkları duygular gözlemlendiğinde ise korku, endişe ve utanma duydukları görülmektedir (Monks, Robinson ve Worlidge, 2012). Siber zorbalığa uğrayan kişilerde üzüntüyle ilişkili duygular gelişmektedir. Üzüntüden sonra ise öfkeyle ilişkili duygulardan utanç duygusu gelişmektedir. Siber zorbalığa uğrayan ve siber zorbalık yapan bireyler araştırıldığında siber zorbalığa uğrayan kişilerde diğerlerine oranla daha fazla utanç duygusu görülmektedir (İnselöz ve Uçanok, 2013). Ortaöğretim öğrencilerinin siber zorbalık mağduriyetinin ve siber zorba davranışlarına bakış açılarını araştırmak üzere yapılan incelemede yalnız kaldıklarında, canları sıkıldığında, kin tuttuğu için siber zorbalık yaptıkları tespit edildi. Siber zorbalığı güzel zaman geçirmek, kendilerini iyi hissetmek için yaptıkları bulunmuştur. Siber mağdur olanlar ise kendilerine yapılan bu davranışı kabul etmedikleri için yapan kişiye karşı kızgınlık, intikam duygularını yoğun olarak yaşadıkları görülmüştür (Peker ve Yaman, 2012).

Araştırmada elde edilen bir diğer bulgu ise: Suçluluk ve utanç duygusu ile özel mutluluktur. Suçluluk ve utanç öznel mutluluğu negatif yönde yordadığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle suçluluk ve utanç arttıkça öznel mutluluk azalmaktadır. Öznel mutluluğu yüksek bireylerin daha pozitif duygular olan coşkulu, aktif, neşeli duyguları yaşarken, öznel mutluluğu düşük bireyler suçluluk, üzüntü gibi duyguları yaşadığı görülmektedir (Mürtezoğlu, 2015). Çevresinde güçsüz olan bireylerin sanal ortamda kendisini gizleyerek insanlara zorbalık yapabilmektedir. Bu durum siber zorbaları güçlendirmektedir. Geleneksel zorbalığa maruz kalan bireyler, sosyal çevresi olmayan ve zorbalığa uğradığı halde fiziksel şekilde cesareti olmayan bireylerin tarafından gerçekleştirilmektedir (Hinduja ve Patchin, 2008).

Üçüncü ve beşinci sınıf öğrencilerin temel duygulardan olan suçluluk, utanç, öfke, mutluluk duygularıyla birlikte kendilik bilinci duygularını sergileme durumları incelenmiştir. Kişisel Bilgi Formundaki bilgilerden de yararlanıldığı bu çalışmada suçluluk ve utanç duygu değerlerinin cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzey açısından farklılık gösterdiği görülmüştür. Sosyo-ekonomik düzeyleri yüksek olan erkek öğrencilerin yüksek olmayanlara göre Duygularını ifade etme konusunda daha iyi oldukları görülmüştür. Kız öğrenciler de ise anlamlı bir farklılık görülmemiştir (Okur, 2010).

Suçluluk ve utanç duygusu, sürekli öfke konusu ile araştırılmıştır. Suçluluk duygusunun utanç duygusuyla ilişkili olduğu görülmüştür. Suçluluk duygusu arttıkça utanç duygusu da artmaktadır. Sürekli öfke arasındaki ilişki ise negatif yöndedir. Biri arttıkça diğeri azalmaktadır. Sürekli öfke hali içinde olan kişilerin kendilerini suçlu görme olasılığı daha düşüktür (Köksal ve Gençdoğan, 2007).

Depresyon belirtileri, suçluluk, utanç duyguları, olayları yükleme biçimleri durumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda suçluluk, utanç duygularına yatkın oluşun depresyon belirtilerini ortaya çıkardığı görülmüştür ve bu durum belirtilerin ortaya çıkmasında temel sebeplerden biri olarak görülmektedir (İnandılar-Topaç, 2010).

Çalışmayla dolaylı yoldan etkisi olan başka bir araştırmada ise beş faktör kişilik özelliklerinin öznel mutluluğa etkisinin araştırılmasıdır. Beş faktör kişilik özelliklerinden olan dışadönüklük ve nevrozla öznel mutlulukla ilişkisi olduğu görülmüştür. Sorumluluk, deneyime açıklık, yumuşak başlılığın öznel mutluluğa etkisinin daha az ilişkili olduğu görülmüştür (Eryılmaz ve Öğülmüş, 2010; Lu ve Hu, 2005). Sosyal ilişkiler incelendiğinde dışadönük kişilerin öznel mutluluğu olumlu yönde etkilediği görülmektedir (Eryılmaz ve Öğülmüş, 2010).

Sabit nokta kuramı kuramcılarının göre bireyin mutluluğunu belirleyici etkisinin genetik ve kişilik özellikleri olduğunu, bu düzeyi değiştirmenin mümkün olmadığını belirtirlerdir. Yaşanılan olaylar mutluluk düzeyini değiştirse bile tekrar eski haline dönebileceğini savunurlar (İlhan , 2009).

Suçluluk ve utanç ile intihar olasılığı incelendiğinde aralarında pozitif yönde bir ilişki görülmektedir. Suçluluk duygusun arttıkça intihar olasılığı da artmaktadır. Utanç ile intihar ilişkisi araştırıldığında aralarında bir bağlantı bulunmamıştır (Elevli, 2012).

Sonuç

Araştırma da çalışma grubunu oluşturan öğrenciler öznel mutluluk, siber zorbalık, suçluluk ve utanç değerleri açısından incelenmiştir. Çalışma sonuçları aşağıda açıklanmaktadır.

Ergenlerin, öznel mutluluğu etkileyen önemli bağımsız değişkenin suçluluk ve utanç değişkeni olduğu görülmektedir. Ergenlerin suçluluk ve utanç ile öznel mutlulukları arasındaki ilişkileri incelendiğinde, negatif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Yapılan araştırmalar ergenlerin suçluluk ve utanç düzeyleri arttıkça öznel mutluluk düzeyinin azalacağını ortaya koymaktadır.

Yapılan araştırmalar ergenlerde öznel mutluluğu etkileyen ikinci önemli bağımsız değişkeninin siber zorbalık değişkeni olduğu görülmektedir. Araştırmalarda ergenlerin siber zorbalık düzeyleri ile öznel mutlulukları arasındaki ilişkileri incelendiğinde, negatif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Ergenlerin siber zorbalık düzeylerinin artmasıyla, öznel mutluluk düzeylerinin de azalacağını ortaya koymaktadır.

Araştırma ergenlerin suçluluk ve utanç etkileyen önemli değişkenin siber zorbalık değişkeni olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmada Ergenlerin siber zorbalıkları ile suçluluk ve utanç değişkenleri arasındaki ilişkileri incelendiğinde, pozitif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Ergenlerin siber zorbalık düzeylerinin artmasıyla, suçluluk ve utanç düzeylerinin de artacağını ortaya koymaktadır.

Öneriler

Ulaşılan sonuçlar ışığında aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

İstanbul'un farklı ilçelerinde yer alan liselerde öğrenim gören öğrencilerle yapılmıştır. Bu araştırmayı genelleştirebilmek için yine bu uygulamayı farklı şehirlerde farklı üniversitelerdeki öğrencilere uygulanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Ülkemizde siber zorbalık, öznel mutluluk, suçluluk ve utanç konusunda araştırmaların gün geçtikçe yaygınlaştığı fakat bu konuların birbiri ile ilişkisini ortaya koyan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu gözlenmiştir. Öznel mutluluk, siber zorbalık, suçluluk ve utanç ilişkisini konu alacak yeni çalışmaların, birçok bilime konu olan değerlerin, bireyin ve toplumun değişimdeki yönünü izlemeye katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Elde edilen bulguları genelleştirebilmek için farklı yaş grupları ve bireyi çevreleyen, farklı sosyal ve kurumsal sistemlerde çalışmalar yapılması daha kapsamlı değerlendirmeler yapmaya katkı sağlayacaktır.

Bu çalışma öznel mutluluk, siber zorbalık, suçluluk ve utanç ilişkilerini ortaya koymuştur. Başka çalışmalarda benzer araştırmaların cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, ebeveyn eğitim durumu vb. değişkenler açısından incelenmesi alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yapılan benzer araştırmalar incelendiğinde okul ortamında siber zorbalıkla ilgili okul içi müdahalelerin artırılmasının hem alana hem de toplumun geleceğine katkısının olacağı düşünülmektedir.

Öznel mutluluk üzerinde siber zorbalık etkisi göz önünde bulundurularak psiko-eğitim programlarının hazırlanmasının siber zorbalıkla mücadelede çok önemli olduğu düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Acaboğa, A. (2007). *Din-Mutluluk İlişkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sütçü İmam Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Akın, A. ve Akın, Ü. (2015). Friendship quality and subjective happiness: The mediator role of subjective vitality. *Education and Science, 40*, 233-242.
- Akın, A. ve Satici, S. (2011). Öznel Mutluluk Ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21*, 65-77.

- Arıca, T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, (34), 167- 184.
- Arıca, T., Kınay, H., ve Tanrikulu, T. (2012-1). Siber Zorbalık Ölçeği'nin İlk Psikometrik Bulguları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, (17), 101-114
- Batmaz, M. ve Ayas, T. (2013). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerin psikolojik belirtilere göre sanal zorbalık düzeylerinin yordanması. *Sakarya University Journal of Education*,3(1), 43-53.
- Beale, A., V., ve Hall, K., R. (2007). Cyberbullying: What school administrators (and Parents) can do. *The Clearing House* 81, 8-12.
- Benetti-McQuoid, J. ve Bursik, K. (2005). Individual differences in experiences of endresponsestoguiltandshame: examiningthelenses of genderandgender role. *SexRoles*,53(1/2), 133-142.
- Bollen, K. A. (1989). A new incremental fit index for general structural equation models. *Sociological Methods and Research*, 17(3), 303-316.
- Browne, M. W. ve Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assessing model fit. *Sage Focus Editions*, 154, 136-136.
- Byrne, B. M. (2010). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming (2nd ed.)*. New York: Taylor and Francis.
- Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi.
- Çalışgan, H. (2013). *İlköğretim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı Ve Siber Zorbalık*. (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Çetin, B., Eroğlu, Y., Peker, A., Akbaba, S. ve Pepsoy, S. (2016). Ergenlerde ilişkisel-karşılıklı bağımlı benlik kurgusu, siber zorbalık ve psikolojik uyumsuzluk arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 637- 653.
- Dağkurs, A. (2015). *Türkiye'de suçluluk ve utanç üzerine yapılan araştırmaların sistematik değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Diener, E. ve Seligman, M. (2002). Very Happy People. *American Psychological Society*, 81-84.
- Dikmen, M. ve Çağlar, A. (2015). Bilgisayar Ve Öğretim Teknolojileri Öğretmen Adaylarının Bilgisayar Öz-Yeterlilik Alguları ile Siber Zorbalık Duyarlılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 261-277.
- Dilmaç, B. (2009). Sanal zorbalığı yordayan psikolojik ihtiyaçlar: Lisans öğrencileri için bir ön çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1291-1325.
- Dinçer, D. (2013). *Kendilik bilinci duygularının özgün yaklaşımla incelenmesi*. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.

- Doğan, T., Sapmaz, F. ve Çötök, N. A. (2013). Öz-eleştiri ve mutluluk. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(1), 391-400.
- Dost, M. (2005). Ruh Sağlığı ve Öznel İyi Oluş. *Eurasian Journal of Educational Research*, 20, 223-231.
- Eken, A. (2010). *Ergenlerin anne-babaya bağlanma biçimleri öznel iyi oluş durumlarının sosyal yetkinlik beklentileriyle ilişkileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Elevli, S.(2012) *Ergenlerde intihar olasılığının yordayıcıları: Yalnızlık, öfke ifade biçimleri, suçluluk ve utanç duyguları*. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/ Eğitim bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Eryılmaz, A. ve Öğülmüş, S. (2010). Ergenlikte Öznel İyi Oluş ve Beş Faktörlü Kişilik Modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 189-203.
- Gencer, H. (2017). *Ortaokul öğrencilerinde internet bağımlılığı ve siber zorbalık davranışları ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Gökberk, M. (1996). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi.
- Günüç, S. ve Kayri, M. (2010). Türkiye'deki internet bağımlılığı profili ve internet bağımlılık ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik-Güvenilirlik Çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 220-232.
- Hinduja, S. ve Patchin, J. (2008). Cyberbullying: An Exploratory Analysis of Factors Related to Offending and Victimization. *Deviant Behavior*, 29, 129-156.
- Hu, L. T. ve Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
- İlhan , T. (2009). *Üniversite öğrencilerinin benlik uyumu modeli: yaşam amaçları, temel psikolojik ihtiyaçlar ve öznel iyi oluş*. (Yayımlanmamış doktora tezi).Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- İnandılar-Topaç, H. (2010). *Shame-pronenes vs guilt pronenes and their relationship to attributional styles, coping strategies ans depressive symptom levels of university students*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi,Ankara.
- İnelöz, N. ve Uçanok, Z. (2013). Ergenlerde Sanal Zorbalık: Nedenler, Duygular ve Baş Etme Yollarının Niteliksel Analizi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16(32), 20-44.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel.
- Karataş, Z. (2008). Lise Öğrencilerinin Suçluluk ve Utanç Puanlarının Disiplin Cezası Alıp Almama ve Cinsiyetleri Açısından İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 103-114.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: The GuilfordPress.

- Köksal, F. ve Gençdoğan, B. (2007). Depresif olanlar ile olmayanların suçluluk, utanç ve öfke tarzlarının incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 163-175.
- Larson, R. (1989). Is feeling "in control" related to happiness in daily life? *Psychological Reports*, 775-784.
- Lu, L. ve Hu, C. (2005). Personality, leisure experiences and happiness. *Journal of Happiness Studies*, 6, 325-342.
- Lyubomirsky, S., King, L. ve Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychological Bulletin*, 131, 803- 855.
- Monks, C., Robinson, S. ve Worlidge, P. (2012). The emergence of cyberbullying: A survey of primary school pupils perceptions and experiences. *School Psychology International*, 33(5), 477-491.
- Mürtezaoğlu, S. (2015). *Pozitif-Negatif Duyguların, Otomatik Düşüncelerin ve Bazı Kişisel Değişkenlerin Okul Yöneticilerinin Yenilik Yönetimi Yeterlik İnanç Düzeyleri Üzerindeki Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Myers, D. ve Diener, E. (1995). Who is happy? *Psychological Science*, 6(1), 10-19.
- Odabaş, Ş. (2016). *Üniversite öğrencilerinin online oyun bağımlılığı düzeylerinin öznel mutluluk düzeyleriyle ilişkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Okur, Z. (2010). *Expression and display rules of basic and self-conscious emotions among Turkish children: Role of age, gender, socio-economic status and context*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Özbay, A. (2013). *Ergenlerde Siber zorbalık, Siber mağduriyet, aleksitimi ve öfke ifade etme biçimleri arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özdemir, S. (2015). *Ergenlerde Siber Zorbalık Ve Mağduriyetin, Anne-Baba Ve Akran İlişkilerine Göre İncelenmesi*. Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özgen, M. K. (2005). *Farabinin mutluluk anlayışı*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Padır, M. A., Eroğlu, Y. ve Çalışkan, M. (2015). Ergenlerde Öznel Mutluluk ile Siber zorbalık ve Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullym*, 2(1), 32-51.
- Peker, A. (2015a). Negatif Duygunun Siber Zorbalık ve Mağduriyete İlişkin Yordayıcı Rolünün İncelenmesi. *K. Ü. Kastamonu Eğitim Dergisi* 23 (4), 1633-1646.
- Peker, A. (2015b). Ergenlerin Saldırganlık Ve Siber Zorbalık Davranışları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 61

- Peker, A., Ada, Ş. ve Eroğlu, Y. (2012). Ergenlerde Siber Zorbaliğın Ve Mağduriyetin Yordayıcılarının İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 185–206
- Peker, A. ve Yaman, E. (2012). Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 819-833
- Sahin, N.H. ve Sahin, N. (1992). Adolescent Guilt, Shame and Depression in Relation to Sociotropy and Autonomy, *Paper presented at the World Congress of Cognitive Therapy*, June 17-23, Toronto, Canada
- Smith, P., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. ve Tippet, N. (2008). Cyberbullying: Its Nature and Impact in Secondary School Pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 376-385
- Suh, E., Diener, E., Oishi, S. ve Triandis H. C. (1998). The shifting basis of life satisfaction judgments across cultures: Emotions versus norms. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 482–493.
- Tanaka, J. S. ve Huba, G. J. (1985). A fit index for covariance structure models under arbitrary GLS estimation. *British Journal of Mathematical and Statistical Psychology*, 38(2), 197-201.
- Turan, S. G. (2013). Siber Akran Zorbaliğı Üzerine Bir Araştırma: İstanbul Örneklemi. XV. *Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, 37-44.
- Türkdoğan, T. (2010). *Üniversite Öğrencilerinde Temel İhtiyaçların Karşılama Düzeyinin Öznel İyi Oluş Düzeyini Yordamadaki Rolü*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Yiğit, M. ve Seferoğlu, S. (2017). Siber Zorbalıkla İlişkili Faktörler ve Olası Çözüm Önerileri Üzerine Bir İnceleme. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 4(2), 13-49.

ORCID

Bülent Dilmaç <https://orcid.org/0000-0001-5753-9355>

Ceylan Özkan <https://orcid.org/0000-0001-6829-2474>

Extended Summary

Cyber Bullying As A Predictor Of Subjective Happiness, Guilt And Shame In High School Students

Nowadays, technology has become an important part of our lives. Its use is widespread in many areas of the Internet. Diffusion of Internet changes our lifestyle, friendship relationships, actions, and our shopping habits (Peker and Yaman, 2012). The introduction of the internet into our homes and business environments has brought problems due to the ease of transportation together with different activities (Günüç and Kayri, 2010).

Dursun and Akbulut (2011) stated that since Internet carries the social life to virtual platform, it has caused the moods of the individuals in the real world to be transferred to the internet media. Reaching to a different point in information and communication and thus providing a more advantageous environment, a new basis is formed for the individuals enacting bullying behaviors (Akt: Özbay, 2013).

According to Greenberg (2002), the aim of people is to take necessary measures to survive. When their lives are under risk, fear and anger emotions are started to be developed in some of the brain parts. Such an increase in the cognitive capacity allows a person to experience feelings such as regret, guilt, shame, love and compassion (Akt: Dağkurs, 2015).

Study group of the research consists of high school students at the high schools at different districts of Istanbul between 2017 and 2018. The study group consisted of 620 individuals, of whom 270 were male and 350 were female, determined by using a random sampling method among the individuals.

Personal Information Form, "Cyber bullying scale" to determine the levels of cyber bullying, "Subjective Happiness Scale" to measure the happiness levels, and "Guilt and Shame Scale" to measure the feelings of guilt and shame were used. Structural Equation Model, AMOS 16 version was used to reveal the predictor relationships between the scales.

According to the results of the study, when the predictive relationships between guilt and shame and cyber bullying are inspected, a positive relationship is observed. Arıcağ (2009); Dilmaç (2009); Batmaz and Ayas (2013); Dilber (2013) have obtained similar results in their studies. It is seen that there is a significant relationship between guilt and shame with cyber bullying. In parallel to this result, it can be assessed that as the individuals enacting cyber bullying feel negative feelings such as revenge (Dilber, 2013; Yaman and Peker 2012), anger (Arıcağ, 2009), aggression (Dilmaç, 2009), the failure of feeling guilt can be assessed as one of the reasons increasing cyber bullying (Peker, 2015).

Cyber bullying is negatively related to the feeling of guilt and is positively related to shame. These results are found as significant for evaluating cyber bullying from different aspects. Among the reasons for the wide spreading of cyber bullying, the inability to communicate with the victim face to face is found as linked. When a person made bullying in the internet environment, he/she performs a behavior that is different from the traditional bullying. The person can hide himself and cause him not to feel guilty about the situation(Dilber, 2013).

In the present study, a negative correlation is observed when the relationship between cyber bullying and subjective happiness is investigated. As cyber bullying increases, the level of subjective happiness decreases. Another study supporting the results of the study is the research of Padır, Eroğlu, Çalışkan (2015). They examined the relationship between cyber bullying and subjective

happiness. Cyber bullying negatively affects subjective happiness. As subjective happiness level increases, it is seen that positive sensation in the individual (Diener and Seligman,2002; Akın and Akın,2015), self-assessment in a positive way (Suh, Diener, Oishi and Triandis, 1998; Doğan, Sapmaz and Çötök, 2013), and self-control level (Larson, 1989) are higher. Increased level of subjective well-being can reduce cyber victimization and bullying (Padır, Eroğlu and Çalışkan, 2015).

Another result obtained in the study is: subjective happiness with a feeling of guilt and shame. Guilt and shame seem to predict subjective happiness in a negative way. In other words, as guilt and shame increase, subjective happiness decreases. It is observed that when the individuals having high subjective happiness experience positive emotions with enthusiastic, active, cheerful emotions, the individuals having low subjective happiness experience the feelings of guilt, sadness (Mürtezaoğlu, 2015).